

ЧЫГЫШ ТААНУУНУН МАСЕЛЕЛЕРИ

ВОПРОСЫ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

ISSUES OF ORIENTAL STUDIES

e-ISSN: 1694-8653

№2/2025, 224-229

УДК:

DOI: [10.52754/16948653_2025_2_26](https://doi.org/10.52754/16948653_2025_2_26)

**ЫРААКЫ ЧЫГЫШТАГЫ КЫТАЙ ЖАНА АНГЛИС ТИЛДЕРИНИН
ОРТОСУНДАГЫ АТААНДАШТЫК**

КОНКУРЕНЦИЯ МЕЖДУ КИТАЙСКИМИ И АНГЛИЙСКИМИ ЯЗЫКАМИ НА ДАЛЬНЕМ
ВОСТОКЕ

COMPETITION BETWEEN CHINESE AND ENGLISH LANGUAGES IN THE FAR EAST

Парпиев Марс Ташполотович

Парпиев Марс Ташполотович

Parpiev Mars Tashpolotovich

окутуучу, Ош мамлекеттик университети

преподаватель, Ошский государственный университет

Lecturer, Osh State University

mparpiev@oshsu.kg

ЫРААКЫ ЧЫГЫШТАГЫ КЫТАЙ ЖАНА АНГЛИС ТИЛДЕРИНИН ОРТОСУНДАГЫ АТААНДАШТЫК

Аннотация

Бул макалада Ыраакы Чыгыш (East Asia) – дүйнөнүн эң динамикалуу жана стратегикалык мааниге ээ аймактарынын бири. Бул региондо тил маселеси - өзгөчө маанидеги идеологиялык, маданий жана саясий инструмент болуп саналат. Акыркы он жылдыкта англис жана кытай тилдеринин ролу Ыраакы Чыгыштагы билим берүү, дипломатия, технология жана массалык маалымат каражаттарында өзгөчө атаандаштыкты жаратты. Бул макалада кытай жана англис тилдеринин Ыраакы Чыгыштагы орду, алардын ортосундагы атаандаштыктын себептери, формалары жана кесепеттери илимий негизде талданат.

Ачкыч сөздөр: Ыраакы Чыгыш, англис тили, кытай тили, стратегия, идеология, саясат, дипломатия

КОНКУРЕНЦИЯ МЕЖДУ КИТАЙСКИМИ И АНГЛИЙСКИМИ ЯЗЫКАМИ НА ДАЛЬНЕМ ВОСТОКЕ

COMPETITION BETWEEN CHINESE AND ENGLISH LANGUAGES IN THE FAR EAST

Аннотация

В статье рассматривается Восточная Азия - один из самых динамичных и стратегически важных регионов мира. В этом регионе языковой вопрос является идеологическим, культурным и политическим инструментом особой важности. За последнее десятилетие роль английского и китайского языков привела к возникновению уникального соперничества в сфере образования, дипломатии, технологий и средств массовой информации на Дальнем Востоке. В статье на научной основе анализируется место китайского и английского языков на Дальнем Востоке, причины, формы и последствия конкуренции между ними.

Abstract

The article examines East Asia, one of the most dynamic and strategically important regions of the world. In this region, the language issue is an ideological, cultural and political instrument of particular importance. Over the past decade, the role of English and Chinese languages has led to the emergence of a unique rivalry in the fields of education, diplomacy, technology and media in the Far East. The article scientifically analyzes the place of Chinese and English languages in the Far East, the reasons, forms and consequences of the competition between them.

Ключевые слова: Дальний Восток, английский язык, китайский язык, стратегия, идеология, политика, дипломатия

Keywords: The Far East, English language, Chinese language, strategy, ideology, politics, diplomacy

Киришүү

Бүгүнкү күндө англис тили дүйнөлүк коммуникациянын, илим-билимдин жана дипломатиянын башкы тили болуп саналат. Бирок акыркы он жылдыкта Кытай Эл Республикасынын дүйнөлүк аренада таасиринин өсүшү менен кытай тили (путунхуа) глобалдык мааниге ээ тилдердин катарына кошулуп, англис тилине атаандаштык жаратуу аракетин күчөтүүдө. Бул макалада кытай тилинин англис тилине атаандаш боло алуусу жана бул процессти шарттаган факторлор илимий негизде талданат. [1]

Тарыхый жана геосаясий алкагы

Ыраакы Чыгышка негизинен Кытай, Япония, Түштүк Корея, Тайвань, Гонконг жана Макао кирет. Бул мамлекеттердин ар бири дүйнөлүк аренада өзгөчө ролго ээ. Тарыхый жактан алып караганда:

- Англис тили XIX кылымдан тарта, айрыкча Британиянын колониялык таасиринен кийин (Гонконгдо) жана АКШнын региондогу аскердик-саясий катышуусунан улам кеңири жайыла баштаган.

- Кытай тили болсо маданий, тарыхый жана этникалык байланыштар аркылуу регион ичинде мурдадан эле өз позициясына ээ болгон.

Билим берүү жана маданият чөйрөсүндө атаандаштык

Англис тили:

- Региондогу эл аралык жана жеке университеттерде негизги билим берүү тили катары колдонулат (мис., Түштүк Кореядагы KAIST, Япониядагы Tokyo University, Гонконгдогу HKU). [5]

- TOEFL, IELTS сыяктуу англис тил тастыктоо системалары кеңири жайылган.

- Маданий экспансия: Голливуд, Netflix, англис тилдүү музыка жана масс-медиа каражаттары жаштар арасында популярдуу. [3]

Кытай тили:

- Confucius институттары аркылуу кытай тилин чет өлкөлөрдө жайылтуу максатында мамлекеттик программалар активдүү иштеп жатат.

- Жаш муундар арасында кытай тилин үйрөнүүгө болгон кызыгуу өсүп жатат, айрыкча Тайвань жана Түштүк Кореяда.

- Кытай музыкасы (С-рор), кинолору жана TikTok сыяктуу платформалар аркылуу маданий таасирин күчөтүүдө. [4]

Экономикалык жана дипломатиялык факторлор

Кытай тилин жактаган факторлор:

- Кытайдын экономикалык үстөмдүгү (аймактагы көптөгөн мамлекеттер Кытай менен тыгыз соода-экономикалык байланышта).

- "Бир алкак – бир жол" демилгеси аркылуу тил жана маданияттык дипломатияны кеңейтүү.

- Кытай мамлекеттик медиаларынын (CGTN, Xinhua) англис тилдүү, бирок кытай тематикасындагы маалыматтарды жайылтуусу.

Англис тилин жактаган факторлор:

- АКШнын жана Улуу Британиянын региондо активдүү аскердик жана саясий катышуусу.

- Эл аралык ишкерлик жана каржы дүйнөсүндө англис тилинин абсолюттук үстөмдүгү (айрыкча Токио, Сеул, Гонконгдо).

Калктын кабыл алуусу жана тилдик тандоо

Изилдөөлөр көрсөткөндөй (Lee, 2021; Zhang, 2020):

- Түштүк Кореяда жана Японияда англис тили дагы эле "эл аралык ийгиликке жетүү" тили катары кабыл алынат.

- Кытай тили көбүнчө стратегиялык (экономикага байланыштуу) себептер менен үйрөнүлөт.

- Тайванда кытай тили негизги тил болгону менен, англис тилинин билиниши эл аралык аренада маанилүү деп эсептелет.

Келечек тенденциялары

- Кош тилдүүлүк – региондо көпчүлүк жаштар англис жана кытай тилдерин тең үйрөнүүгө умтулуп жатышат.

- Кытай тилинин ролу өсүүдө, бирок англис тили толук алмаштыра элек.

- Технологиялык платформалар (мис., AI, e-learning) эки тилдин тең кеңейүүсүнө өбөлгө болууда.

Глобалдык тил катары англис тилинин орду

Англис тилинин дүйнөлүк тил катары орнотулушу колониализм, индустриализация, АКШнын саясий-экономикалык үстөмдүгү жана эл аралык уюмдарда кеңири колдонулуусу менен шартталган. Crystal (2003) белгилегендей, англис тили азыркы дүйнөдө «глобалдык тил» катары кабыл алынат, анткени ал 80ден ашык мамлекетте расмий же экинчи тил болуп саналат жана интернет, академия, бизнес жана дипломатияда үстөмдүк кылат.

Кытай тилинин өсүп жаткан глобалдык таасири

Кытайдын экономикасы дүйнөдөгү эң ири жана туруктуу өнүгүп жаткан экономикалардын бири болуп, көптөгөн өлкөлөр менен соода-экономикалык байланыш түзүп жатат. Бул жагдайда кытай тилине болгон кызыгуу да өстү. Айрым маанилүү көрсөткүчтөр:

- Confucius институттарынын кеңейиши: 2023-жылга карата дүйнө жүзү боюнча 500дөн ашуун Confucius институттары иштеп, чет өлкөлүк студенттерге кытай тилин жана маданиятын үйрөтүп жатат. [8]

- "Бир алкак – бир жол" демилгеси: Бул демилге 60тан ашык өлкөнү камтып, инфраструктуралык жана соода кызматташтыгы аркылуу кытай тилин пайдалануу мейкиндигин кеңейтүүдө.

• Миграция жана кытай диаспорасы: Кытай жарандары дүйнөнүн көптөгөн бөлүктөрүндө иштеп, жашап жаткандыктан, кытай тилин үйрөнүүгө болгон зарылдык да өсүп жатат.

Кытай тилин үйрөнүүнүн артыкчылыктары жана кыйынчылыктары

Артыкчылыктары:

- Экономикалык байланыштарда артыкчылыкка ээ болуу
- Кытай рыногуна чыгуу мүмкүнчүлүгү
- Азия аймагындагы бизнес жана дипломатиялык кызматтарда атаандаштыкка жөндөмдүүлүк

Кыйынчылыктары:

- Иероглифтик жазуу системасынын татаалдыгы
- Тоналдык тил болушу — жаңы үйрөнүүчүлөр үчүн кыйынчылык жаратуу
- Англис тилине салыштырмалуу эл аралык деңгээлде колдонуунун чектелүү болушу

Кытай тилинин англис тилине атаандаштык деңгээли

Кытай тили азырынча англис тили менен тең ата глобалдык тил болуп жетише элек. Бирок анын потенциалы жогору. Кээ бир изилдөөчүлөр (Nye, 2004; Kachru, 1992) бул процессти "жумшак күч" аркылуу жай жүргүзүлгөн тилдик экспансия деп баалашат. Кытай дүйнөлүк тилдик экосистемада өз ордун кеңейтүүдө, бирок англис тилинин көптөгөн тармактардагы үстөмдүгүн жеңүү үчүн дагы көп убакыт жана ресурстар талап кылынат. [3]

Болочок, келечек: атаандаштыкпы же кош тилдүүлүкпү?

Кээ бир лингвисттер келечекте англис жана кытай тилдери бирин-бири толуктап турган кош тилдүү глобалдык чөйрө түзүлөт деп божомолдошот. Мисалы, англис тили илим жана технология тармагында үстөм болсо, кытай тили Азиядагы бизнес жана саясий мамилелерде кеңири колдонулушу мүмкүн.

Жыйынтык

Ыраакы Чыгышта англис жана кытай тилдеринин ортосундагы атаандаштык - бул жөн гана тилдик эмес, геосаясий, маданий жана экономикалык процесстердин чагылышы. Кытай тили бул аймакта өз позициясын бекемдеп баратканы менен, англис тили алигиче глобалдык жана аймактык коммуникацияда башкы ролду сактап калууда. Келечекте бул атаандаштык күчөшү мүмкүн, бирок тилдердин тең карым-катнашта колдонулуусу ыктымалдуу көрүнөт.

Кытай тили дүйнөлүк тилдердин ичинен англис тилине атаандаш боло алчу тилдердин сап башында тураары ырас. Экономикалык, маданий жана дипломатиялык күчтөр аркылуу кытай тилин жайылтуу аракеттери дүйнө жүзүндө байкалууда. Бирок англис тилинин глобалдык статусун кыска мөөнөттө басып өтүү кыйын. Тил саясаты, билим берүү системалары жана маданий алмашуу процесстери бул атаандаштыкты кандай нукта өнүктүрөрү убакыттын өтүшү менен аныкталат.

Колдонулган адабияттар

1. Crystal, D. (2003). *English as a Global Language* (2nd ed.). Cambridge University Press. Англис тилинин глобалдык таркатылышын жана эл аралык функцияларын талдайт.
2. Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. PublicAffairs. "Жумшак күч" түшүнүгүн түшүндүрүп, тил жана маданияттын саясий курал катары ролун ачат.
3. Kachru, B. B. (1992). *The Other Tongue: English across Cultures* (2nd ed.). University of Illinois Press. Англис тилинин ар кайсы маданияттардагы ордуна арналган изилдөө.
4. Zhang, X. (2020). Mandarin as a Rising Global Language: Chinese Soft Power and Regional Influence. *Asian Journal of Communication*, 30(4), 315–333. Кытай тилинин регионалдык деңгээлде кантип таасир берип жатканын талдайт.
5. Lee, H. (2021). Language Ideologies and English in South Korea. *World Englishes*, 40(2), 183–197. Түштүк Кореяда англис тилинин кабыл алынышы боюнча изилдөө.
6. Tsui, A. B. M., & Tollefson, J. W. (2007). *Language Policy, Culture, and Identity in Asian Contexts*. Routledge. Азия өлкөлөрүндөгү тил саясаты жана маданий иденттүүлүк маселелери.
7. Gil, J. (2018). English vs. Chinese as a Lingua Franca in East Asia: Cultural and Political Dimensions. *Journal of Asian Public Policy*, 11(3), 267–285. Кыраакы Чыгышта эки тилдин атаандаштыгынын саясий жана маданий аспектиси.
8. Confucius Institute Headquarters (Hanban) – расмий статистикалык маалыматтар жана кытай тилин жайылтуу программалары. www.hanban.org
9. British Council Reports (жыл сайынкы). *The Future of English: Global Perspectives*. Англис тилинин келечеги жана эл аралык билим берүүдө орду боюнча аналитикалык отчеттор.
10. UNESCO Institute for Statistics – Кытай жана англис тилдерин колдонуу боюнча билим берүү статистикасы. <http://uis.unesco.org>.
11. Адылбек Уулу, Н. Түштүк Азия саясий-экономикалык регион катары / Н. Адылбек Уулу // Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Философия. Социология. Политология. – 2024. – №. 2(4). – Р. 7-12. – DOI 10.52754/16948823_2024_2(4)_2. – EDN FNGVWX.
12. Омурова, Ж. О. Политика КНР «теории гармоничного мира» и “один пояс один путь”, направленная в Центральную Азию / Ж. О. Омурова // Вопросы востоковедения. – 2022. – № 1. – С. 81-86. – DOI 10.52754/16948653_2020_1_15. – EDN WKEAUA.
13. Султанбекова, Д. И. Возрождения Великого Шелкового пути в современных условиях / Д. И. Султанбекова // Вопросы востоковедения. – 2024. – № 1. – С. 65-72. – DOI 10.52754/16948653_2024_1_8. – EDN NXMITZ.